

ARPA

Pervin KARAHOCAGİL, TEAE
Hüsnü EGE, TEAE

1. GİRİŞ

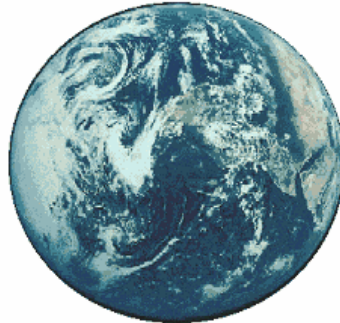
Arpa dünyada tahıllar içinde üretimde buğday ve mısırdan sonra 3. sırada yer almaktadır. Türkiye’de ise buğdaydan sonra ikinci sıradadır.

Buğdaygillerden; tek yıllık bir uzun gün bitkisi olan arpa (*Hordeum vulgare*) değişik gün uzunluklarına da uyum sağlayabilmektedir. Serin iklim tahılları içinde iklim isteği en fazla olan arpadır. Fazla sıcak ve fazla soğuk olmayan bağıl nemi yüksek olan yerlerde yetişir. Arpa, fazla soğuk ve fazla sıcak olmayan, nispi nemi yüksek olan yerlerde iyi gelişir. Sıcaklığı 0 °C nin altına düşmeyen ve 18 - 20°C'nin üzerine çıkmayan, nispi nemi %70 - 80 olan yerler arpa için çok uygundur. Kurağa ve soğuğa dayanıklı değildir. Bu nedenle Doğu Anadolu’nun yüksek yaylalarında kışlık ekim yapılamaz. Soğuk bölgelerde iki sıralı, ılıman bölgelerde ise altı sıralı arpalar yetişir (1).

Arpa toprak isteği bakımından da seçicidir. En iyi arpa toprakları havalanması iyi olan, en az %5 organik madde içeriği olan, nötr ve tınlı topraklardır. Asit topraklara duyarlı, buna karşılık tuza dayanıklıdır. Topraktan fazla tuz kaldırdığı için sulu tarım alanlarında ekim nöbetinde önemi büyüktür. Topraktaki fazla tuzu aldığı için çoraklaşma ve alkalikleşmeyi önleyerek toprağın verimliliğini korur (2).

Arpa daha çok hayvan yemi olarak kullanılır. Yemlik arpalarda protein oranı yüksek olanlar tercih edilmektedir. Kavuzun fazla olması besleyicilik değerini düşürür. Kullanıldığı önemli alanlardan biri de malt sanayidir. Bira üretimi için gerekli olan malt iki sıralı beyaz arpalardan elde edilmektedir. Yemlik çeşitlerin aksine, biralık arpalarda protein oranının %9-10.5 gibi düşük düzeylerde olması gereklidir (3).

2. DÜNYADA DURUM

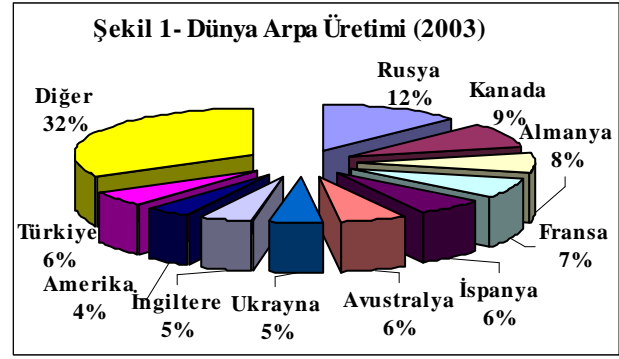
Dünya arpa üretiminin büyük bir kısmı kuzey yarım kürede gerçekleşmektedir. Kuzey yarım kürede 70° kuzey enleminde, güney yarım kürede ise 45° güney enlemine kadar yüksek alanlarda yazlık arpa ekimi yapılabilir.

2003 yılı itibariyle en büyük üretici ülke, dünya üretiminin %12,6'sını karşılayan Rusya’dır. Dünya arpa üretiminin %40’ı Rusya, Kanada, Almanya, Fransa ve İspanya tarafından karşılanmaktadır (Şekil 1). Üretimde lider olan ilk on ülkenin üretimleri incelendiğinde; son 7 yıl içinde en fazla üretim artışı Avustralya’da, en fazla üretim düşüşü ise Almanya’da gerçekleşmiştir.

Tablo 1- Dünya Arpa Üretimi (Bin ton)

	1997/98/99	2000/01/02	2003
	Ort	Ort	
Rusya	13 729	17 450	17 968
Kanada	13 143	10 521	12 327
Almanya	13 070	12 176	10 666
Fransa	10 030	10 165	9 818
İspanya	8 960	8 548	8 698
Avustralyaa	5 837	6 245	8 525
Ukrayna	6 567	9 141	6 800
İngiltere	7 011	6 427	6 370
ABD	7 202	5 768	6 011
Türkiye	8 300	7 933	8 100
Dünya	140 244	137 824	141 503

Kaynak: FAO

Kaynak:FAO

Tablo 2- Dünya Arpa İhracatı (Bin ton)

	1998	1999	2000	2001	2002
Fransa	4.799	6.099	4.766	4.105	4.274
Avustralya	3.472	3.780	2.956	2.189	3.688
Almanya	1.132	2.751	6.146	2.889	2.251
İngiltere	1.349	1.188	1.588	671	951
Türkiye	1.507	274	186	158	595
Dünya	18.147	21.708	23.868	19.732	22.800

Kaynak: FAO

AB ülkesi olan Almanya, Fransa, İspanya ve İngiltere arpa ihracatında ilk sıralarda yer alırlar (Tablo 2). 2002 yılı itibari ile Fransa, Avustralya ve Almanya dünya arpa ihracatının %45'ini gerçekleştirmişlerdir. 2002 yılında Türkiye'nin dünya arpa ihracatındaki payı %2,6 dır.

Tablo 3- Dünya Arpa İthalatı (Bin ton)

	1998	1999	2000	2001	2002
S. Arabistan	3.352	4.641	5.341	3.245	3.790
Çin	1.744	2.500	2.114	2.571	2.090
İspanya	212	208	84	690	1.530
Belçika	-	-	1.220	1.319	1.222
Türkiye	111	58	40	38	17
Dünya	17.101	12.305	22.460	20.036	20.706

Kaynak: FAO

2002 yılında 20.706 bin ton olarak gerçekleşen dünya arpa ithalatının; %18'i S.Arabistan, %10'u Çin, %7'si İspanya ve %6'sı Belçika tarafından gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'nin ithalatı ise yok denecek kadar azdır. Daha çok kaliteli biralık arpa ithalatı yapılmaktadır. 1998 yılından sonra Türkiye'nin arpa ihracatında ve ithalatında düşüş meydana gelmiştir. İthalatta sürekli düşüşe karşılık ihracat 2002 yılında tekrar artmaya başlamıştır (Tablo 2-3).

Tablo 4- Dünya Arpa Fiyatları (\$/ton)

	2002	2003
Alman Y. Arpa	101,91	134,84
Fransız Y. Arpa	102,41	137,48

Kaynak: TMO

3. TÜRKİYE'DE DURUM

Türkiye'de en fazla üretilen tahıllar, buğday, arpa, yulaf ve çavdardır. Arpa, buğdaydan sonra en çok üretilen üründür (Tablo 5). Arpa Türkiye'nin tüm bölgelerinde yetiştirilmekle birlikte, özellikle Orta Anadolu (Konya, Ankara, Eskişehir ve Kırşehir) ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin) arpa yetiştirilen iki önemli bölgedir.

Geleneksel bir tarım ürünü olan arpanın ekim alanı, üretim ve verimi yıllar itibari ile sürekli artış göstermektedir. 1990 yılından itibaren en yüksek değerler 1998 yılında gerçekleşmiştir. Ekim alanında ve verimde yaşanan artış sonucu üretim 9 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Şekil 2). 1999 yılında tekrar 7,7 milyon tona düşen üretim daha sonra az da olsa sürekli bir artış göstermiş ve 2003 yılında 8,1 milyon tona ulaşmıştır. (Tablo 6).

Tablo 5- Türkiye'de Yıllar İtibariyle Tahıl Üretimi (Bin ton)

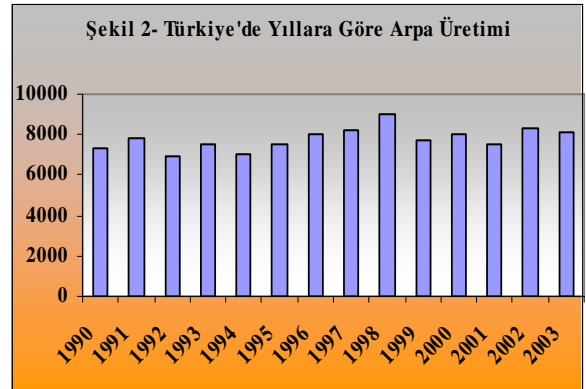
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Buğday	17 500	18 000	18 500	18 650	21 000	18 000	21 000	19 000
Arpa	7 000	7 500	8 000	8 200	9 000	7 700	8 000	7 500
Yulaf	230	250	275	280	310	290	314	265
Çavdar	195	240	245	235	232	233	260	220

Kaynak: DİE - Tarımsal Yapı ve Üretim - Çeşitli Yıllar

Tablo 6-Türkiye'de Yıllara Göre Arpa Ekim Alanı, Üretim, Verim

	Ekim Alanı (Bin Ha)	Üretim (Bin ton)	Verim (kg/ha)
1990	3.211	7.300	2.197
1991	3.441	7.800	2.266
1992	3.384	6.900	2.039
1993	3.464	7.500	2.165
1994	3.500	7.000	2.000
1995	3.525	7.500	2.127
1996	3.650	8.000	2.191
1997	3.700	8.200	2.216
1998	3.750	9.000	2.400
1999	3.650	7.700	2.109
2000	3.629	8.000	2.204
2001	3.640	7.500	2.060
2002	3.600	8.300	2.305
2003	3.450	8.100	2.347

Kaynak:FAO

Kaynak:FAO

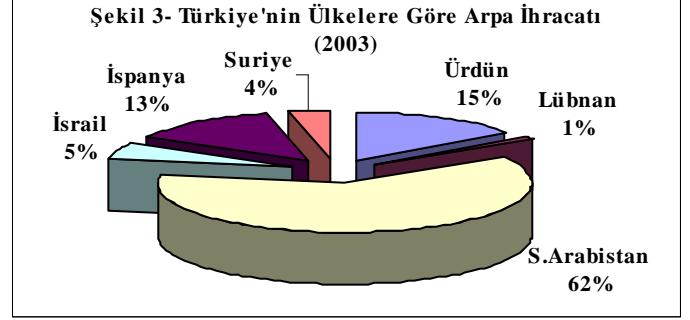
Arpa tarımı Türkiye'de daha ziyade kuru koşullarda yapıldığı için verim düşüktür. Bu nedenle getirisi de düşük olmaktadır. Türkiye'nin arpa verimi dünya arpa veriminin altındadır. Dünya arpa verimi 2003 yılında 2.497 kg/ha iken, Türkiye'nin verimi aynı yıl 2.347 kg/ha olmuştur. Arpa veriminde kaliteli tohumluk kullanımı önemli bir etkidir. Arpa verimi son 10 yılda 2000-2500 kg/ha arasında değişmektedir. Verim iklime bağlı olarak bazı yıllar belirgin artışlar, bazı yıllarda belirgin azalışlar göstermektedir. Ancak genel eğilimin artış yönündedir.

Tablo 7- Türkiye'nin Ülkelere Göre Arpa İhracatı (2003)

	Miktar (ton)	Değer (\$)
S.Arabistan	244.936	26.771
Ürdün	57.750	5.486
İspanya	50.777	4.733
İsrail	20.900	1.989
Suriye	14.745	1.424
Lübnan	5.250	496
K.K.T.C	1.625	263

Kaynak: DİE

2003 yılında Türkiye'nin ülkelere göre arpa ihracatı incelendiğinde; ihracatın %62'si Suudi Arabistan'a, %15'i Ürdün'e, %13'ü ise İspanya'ya olmuştur. İhracatın %90'ı bu üç ülkeye yapılmıştır (Şekil 3). Arpa ayrıca malt ve bira olarak da ihraç edilmektedir.

Arpa ithalatı ise son derece azdır. Ancak son yıllarda bira ithalatında artış yaşanmaktadır (Tablo 9). Arpa ithalatında için uygulanan gümrük vergisi yıllar içinde %80-85 oranında olmuştur.

Tablo 8 -Türkiye'nin Arpa ve Arpa Ürünleri İhracatı (ton)

	2001	2002	2003
Tane Arpa	186.205	158.216	595.825
Malt	733	3.506	3.422
Bira	7.884	6.741	8.061

Kaynak: DİE verilerinden hesaplanarak bulunmuştur

Tablo 9 -Türkiye'nin Arpa ve Arpa Ürünleri İthalatı (ton)

	2001	2002	2003
Tane Arpa	38.967	21.876	116.793
Malt	2.159	1.268	1.038
Bira	9.580	21.524	19.008

Kaynak: DİE verilerinden hesaplanarak bulunmuştur

Tablo 10- Arpa Borsa Ortalama Fiyatları

	TL/Kg	\$/Ton
2002	176.844	120
2003	247.708	170

Kaynak: TMO

Arpanın işlem gördüğü borsalarda son yıllarda ortalama olarak fiyatı artmaktadır. 2002-2003 yıllarında Türkiye borsa ortalama fiyatları dünya fiyatlarının üzerinde gerçekleşmiştir. Dünya arpa fiyatları 2003 yılında

ortalama 135\$/ton olmuş, Türkiye'de ise aynı dönemde 170\$/ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4-10).

SONUÇ

Türkiye'nin kendine yeterli tarımsal ürünlerinden biri olan arpa, kaba ve karma yem açığının önemli bir bölümünün kapatılmasına yardımcı olmaktadır. Üretimin tamamına yakını iç piyasada tüketilmektedir. Üretim modern tarım teknikleri ile yapıldığında ürün kalitesi yükselecek ve ihraç etme olanakları da doğacak ve, arpa ülkemize döviz getiren tarım ürünlerinden biri olacaktır. Ayrıca, çorak arazilerin ıslahında son derece önemli bir bitki olan arpanın GAP bölgesinde ekim nöbetine dahil edilmesi bilinçsiz sulama ile oluşacak çoraklaşmanın engellenmesinde faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- 1-www.gap.gov.tr (08.09.2004)
- 2-SDÜ Üni ZF Tarla Bitkileri Bölümü-Arpa Raporu
- 3-www.bahce.biz
- 4-Devlet İstatistik Enstitüsü - Tarımsal Yapı ve Üretim- Çeşitli Yıllar
- 5-www.fao.org
- 6-DİE, Dış Ticaret İstatistikleri
- 7-TMO, Toprak Mahsülleri Ofisi

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara
Tel:0.312.418 59 65
Faks:0.312.418 62 09
Web: <http://www.aeri.org.tr>
e-mail: aeri@aeri.org.tr